

Ornitologen Lorenz Ferdinand

BENNY GÉNSBØL

Når man ser på hvilke ornitologiske arbejder, der gennem et langt liv er kommet fra Lorenz Ferdinands hånd, er det tydeligt, at han har en forkærlighed for fuglene højt mod nord og for levestederne deroppe. Hans tidligste videnskabelige artikler om fugle er *Studier af fuglelivet på Færøerne* i 1947 og *Sandløberens trækforhold i Nordvesteuropa* i 1953. De bliver efterfulgt af *Display of the Great Snipe* i 1966 og *Some observations on the behaviour of the Little Auk* i 1969, for i 1979 at slutte med en artikel om *DOFs havørneekspeditioner til Grønland*. Helt fra sine drengear var Lorenz et entusiastisk DOF-medlem, og derfor er det naturligvis sådan, at alle disse artikler er skrevet til DOFT.

Når der ikke er kommet artikler af denne art fra Lorenz' hånd siden 1979, skyldes det sikkert, at hans tid siden i så høj grad har været optaget af naturpolitisk og organisatorisk arbejde – samt ikke mindst arbejdet med *Større danske fuglelokaliteter og Fuglene i landskabet*.

Jeg har kendt Lorenz siden 1957 – altså i 44 år – og har haft den fornøjelse at være med i felten ved arbejdet med Tredækkeren og Havørnen og var også indirekte involveret i den rejse, der førte til artiklen om Søkongen.

Færøernes fugleliv

Da Lorenz i sommeren 1946 rejste til Færøerne for at "iagttage og samle fugle", var det noget af et pionérarbejde, han gik i gang med. Det kan måske lyde besynderligt i dag, men faktisk var vor viden om Færøernes fugleliv stærkt begrænset på det tidspunkt, for, som Lorenz skriver i sin artikel, så har "Færøerne altid været stedmoderligt behandlet af danske ornitologer i modsætning til f.eks. Grønland".

Lorenz opholdt sig i 1946 6½ uge på Færøerne og besøgte en lang række af øerne. Her udførte han selv og hans ledsagere et stort arbejde med dels at observere, dels at indsamle ornitologisk viden fra lokalbefolkningen. Resultatet var et markant løft i vor viden om Færøernes fugleliv.

Sandløberens trækforhold

Mens Lorenz var dreng, blev den ferdinandske familie ejer af et sommerhus ved Grærup Strand på

den jyske vestkyst. Det betød, at mange ferier blev tilbragt her – med masser af fuglestudier. Særlig interessant var konstateringen af, at der om efteråret foregik et massivt træk af vadefugle ned langs vestkysten. Disse barndoms- og ungdomsoplevelser førte til en særlig interesse for vadefugle, som Lorenz har bevaret gennem hele livet. Det er vi mange, der gennem årene har haft lejlighed til at konstatere, når vi har været med Lorenz ved vestkysten for at kigge på fugle.

Vadefugleinteressen gjaldt i høj grad Sandløberen, og om den kunne man i datidens litteratur læse, at den var "Fåtalig på gennemrejse. Træffes navnlig på efterårstræk i Vestjylland. Lejlighedsvis vintergæst. Iagttages sjældent om foråret" (Løppenthin 1946). Disse oplysninger passede ikke særlig godt med, hvad Lorenz selv gennem mange år havde set, så det var oplagt for ham at få justeret den tilgængelige viden om arten. På basis af egne observationer, oplysninger fra andre DOF-medlemmer samt litteraturstudier skriver Lorenz så en fyldig artikel om Sandløberens trækforhold i Nordeuropa i DOFT i 1953.

Selv om antallet af konkrete observationer og fund var begrænset set med nutidens målestok, når Lorenz alligevel frem til konklusioner om artens optræden i Danmark, der stort set holder i dag – altså at arten så absolut er talrigst langs vestkysten og i Vadehavet og ses langt mere sporadisk i andre dele af landet.

Tredækkere på spilleplads

I efteråret 1960 drømte Lorenz og jeg om at tage til Lapland på en tur, hvor der virkelig var tid til at dyrke det, der interesserede os så meget – henholdsvis at optage fuglestemmer og at fotografere. Inspireret af bogen *Fjällfåglares paradis*, skrevet af den berømte svenske ornitolog Per Olof Swanberg (1936), valgte vi det meget afsides liggende område omkring fjeldsøen Tjålmejaure tæt på polarcirklen og kunne hurtigt konstatere, at Swanberg ikke havde overdrevet. Dette var i sandhed et paradis for fjeldfugle.

Vi var taget derop uden at prioritere nogen arter særligt, men da vi havde det store held at møde Swanberg oppe ved Tjålmejaure, og han viste os den fortrolighed at fortælle, at der lå en spilleplads

Foto: Benny Génsbøl.

for Tredækker ret tæt ved vor telplads, så var det oplagt, at vi viede denne art en særlig interesse. Tredækkeren var også dengang en sjældenhed – og tænk at få det privilegium at opleve den på en spilleplads.

Vi konstaterede hurtigt, at Tredækkere er meget lidt sky, når de sammen udfører deres natlige spil, så vi var ikke betænkelige ved at opsætte et skjul i spillepladsens periferi. Herfra kunne Lorenz så optage artens "sang", samtidig med at han kunne iagttage hannernes forskellige positurer, og jeg selv kunne komme på et acceptabelt fotohold. Dengang havde ingen tidligere lavet lydoptagelser af Tredækker, og så vidt jeg husker, var arten heller ikke fotograferet på spilleplads på dette tidspunkt.

For både Lorenz og mig hører disse nattetimer i selskab med en lille gruppe spillende Tredækkerhanner til vore mest intense fugleoplevelser: at sidde dér i den lyse polarnat og på få meters afstand se fuglene udføre deres fascinerende, men fuldstændig standardiserede ritualer og positurer, afpasset til bestemte dele af deres lydæssige spil.

Da Lorenz var meget opsat på at lave en videnskabelig artikel om Tredækkerens spil, ville han gerne supplere vore iagttagelser fra Tjålmejaure,

og gennem gode forbindelser skaffede han oplysninger om en noget lettere tilgængelig tredækkerspillemåleplads i Jämtland. Den tog vi op til to år senere, i sommeren 1963, og året efter havde Lorenz så sin store artikel om Tredækkerens spil færdig, samtidig med, at vi skrev en fælles artikel om *Territoriehævdelse hos Tredækkeren*, begge offentliggjort i DOFT i 1966.

Søkkonger i Thule

Inspireret af de gode oplevelser i Lapland og Jämtland både på det ornitologiske og på det venskabelige plan, planlagde Lorenz og jeg i vinteren 1963-64 en rejse til Nordøstgrønland for at undersøge områdets fugleliv samt optage fuglestemmer og fotografere. Desværre for Lorenz viste det sig, at rejsemulighederne til og fra dette vidunderlige område var så begrænsede, at man var tvunget til at opholde sig her i 2-3 måneder. Det var ikke foreneligt med Lorenz' arbejde som praktiserende læge, så det blev mig, der tog til Nordøstgrønland – med Niels Hesselbjerg Christensen og Niels Rosenberg som rejsefæller.

Lorenz rejste så sammen med en god ven til Thuleområdet, hvor han var i en måneds tid. Formålet med denne rejse var at studere Søkkonge og Islandske Ryle, to arter, hvis ynglebologi man på dette tidspunkt ikke kendte meget til af den simple årsag, at de yngler højt mod nord, hvor kun få ornitologer havde tilbragt længere tid.

Lorenz måtte dog som mange andre besøgende i højarktisk både før og siden konstatere, at den Islandske Ryle optræder så diskret på ynglepladsen, at den er meget, meget svær at studere. Det blev derfor ikke til så meget med den art. Søkkongestudierne på Kap Atholl gav større udbytte, trods mange dage med dårligt vejr og stærk blæst. Resultatet blev en stor artikel i DOFT om Søkkongens forskellige stemmer og om artens adfærd og ceremonier på ynglepladsen. Det blev alt i alt et fint bidrag til vor viden om denne charmerende lille alkefugl.

Når vejret i disse nordgrønlandske områder viser sig fra sin barske side, er her kun få gode naturoplevelser at hente. Den paradisiske kontrast hertil – stille vejr med sol midt om natten, i en ramme af overdådig smuk natur og med et lydbillede af syngende vadefugle, kaldende Ederfugle og trillende Søkkonger – oplevede Lorenz en enkelt nat ved Kap Atholl. At indtrykket var stærkt, kan vi se i Lorenz' erindringsbog *Natur, fugle og fuglefolk*: "Dette natlige ophold ved klippekysten Kap Atholl er den mest betagende naturoplevelse, jeg nogensinde har haft".

Havørne på Grønland

I 1967 besøgte jeg på en tomåneders rejse Vestgrønland. Formålet var at illustrere Finn Salomonsens bog *Fuglene på Grønland*. Under den rejse blev det klart for mig, at der var problemer mellem den grønlandske befolkning (specielt fåreholderne i Sydgrønland) og Havørnen, og at Havørnens eksistens kunne være truet på Grønland – ikke som mange andre steder pga. miljøgifte, men som følge af direkte forfølgelse. Jeg havde ved DOFs årsmøde i Nyborg i 1971 et indlæg om problemet, og det førte til, at DOF i de kommende år engagerede sig kraftigt i sagen.

I 1972 fik Lorenz og jeg så støtte fra WWF og Dronning Margrethes og Prins Henriks fond til at gennemføre en ekspedition til Sydvestgrønland. Hensigten var at foretage en optælling af antallet af ynglende Havørnepar i denne del af Grønland samt at optage en film om Havørnens liv. Hermed kunne vi få en viden om, hvor alvorlig situationen var for Havørnen på Grønland, og filmen kunne forhåbentlig være med til at sætte fokus på problemet. Arbejdsfordelingen på turen var den, at Lorenz sammen med de to biologistuderende Jens Christensen og Finn Kofoed Hansen skulle foretage optællinger og optage Havørnestemmer til filmen, mens jeg og fotografen Karl Holgård tog os af filmoptagelserne.

I løbet af sommeren fik ekspeditionen lokaliseret en hel del redepladser for Havørn, og vi fik optaget så mange Havørnescener, at det blev til en TV-film af rimelig kvalitet efter datidens målestok. Den blev vist både i Danmark og Grønland.

Ekspeditionen blev en succes, for undersøgelserne og den viste film var en væsentlig årsag til, at det grønlandsk landsråd i foråret 1973 totalfredede Havørnen overalt i Grønland. For at følge op på sagen sendte DOF i 1973 og 1974 nye Havørneekspeditioner til Grønland, og i 1975 overtog Frank Wille projektet, som han kørte i de næste mange år.

I festskriftet udgivet i anledning af Finn Salomonsens 70-årsdag (1979) beskriver Lorenz disse aktiviteter i artiklen *DOF's havørneekspeditioner til Grønland*. Her er tonen naturligvis saglig og korrekt, som det sig hør og bør i et videnskabeligt tidsskrift. Men læser man i Lorenz' erindringer, så skinner det klart igennem, at han syntes, at det var hårdt arbejde at sejle de mange fjorde igennem, ofte i regn og blæst og mellem masser af is. Der kunne jo gå dage imellem, at der var bid i form af en lokalitet besat med ørne.

Foto: Benny Génsbøl.

Litteratur

- Ferdinand, L. 1947: Studier af fuglelivet på Færøerne. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 41: 1-37.
- Ferdinand, L. 1953: Sandløberens (*Crocethia alba* (Pall.)) trækforhold i Nordeuropa. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 47: 69-95.
- Ferdinand, L. 1966: Display of the Great Snipe (*Gallinago media* Latham). – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 60: 14-34.
- Ferdinand, L. & B. Génsbøl 1966: Maintenance of territory of the Great Snipe (*Gallinago media* Latham) on the display ground. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 60: 35-43.
- Ferdinand, L. 1969: Some observations on the behaviour of the Little Auk (*Plautus alle*) on the breeding-ground, with special reference to voice production. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 63: 19-45.
- Ferdinand, L. 1971: Større danske fuglelokaliteter. – DOF, København.
- Ferdinand, L. 1979: DOF's havørneekspeditioner til Grønland. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 73: 103-105.
- Ferdinand, L. 1980: Fuglene i landskabet. – DOF, København.
- Ferdinand, L. 1993: Natur, fugle og fuglefolk. – Rhodos,